

บทที่ 8

ประสบการณ์และองค์ความรู้ที่ได้รับจากการทำวิจัย

การศึกษาแนวทางการปรับใช้ผ้าพื้นถิ่นเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการศึกษาแนวทางการปรับใช้ผ้าพื้นถิ่นจาก 4 พื้นที่ศึกษาได้แก่ ผ้าพื้นถิ่นบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผ้าพื้นถิ่นบ้านศิรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผ้าพื้นถิ่นบ้านนาตาโพ ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี และผ้าทอไทลื้อ บ้านดอนไชย ตำบลศิลาแลง อำเภอบัว จังหวัดน่าน โดยในบทนี้จะเป็นการรวบรวมประสบการณ์ของคณะวิจัย และองค์ความรู้ที่ได้รับจากการลงพื้นที่วิจัย ดังกล่าว

ประสบการณ์และองค์ความรู้ด้านการวิจัย

ในส่วนขององค์ความรู้ทั่วไป เก็บรวบรวมและสังเกตการณ์จากตลอดระยะเวลาการลงพื้นที่ศึกษา ทั้ง 4 พื้นที่ หลังจากนั้น นำมาถอดองค์ความรู้ด้วยการประชุมกลุ่มนักวิจัย ด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิพากษ์ ซึ่งสามารถสรุปความได้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อการวิจัย

จากการลงพื้นที่สำรวจพื้นที่ศึกษาดังกล่าว ทั้ง 4 พื้นที่ พบว่า การใช้การท่องเที่ยวสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการวิจัยทางการท่องเที่ยว หรือ การทำวิจัยด้านการท่องเที่ยวผ่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นส่วนให้นักวิจัยมีประสบการณ์ร่วมกับชุมชนผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวแบบอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้และประสบการณ์ไปพร้อมกับการเดินทางท่องเที่ยว ทำให้ได้เข้าใจข้อมูลที่เป็นจริงตามสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ลดปัญหาการได้รับข้อมูลที่มีอคติ โดยในการลงพื้นที่วิจัยนั้น ผู้วิจัยจะต้องลงพื้นที่ศึกษาด้วยใจถ่อม ไม่ก้าวร้าว เปิดรับวัฒนธรรมของพื้นที่นั้นๆ โดยจะต้องรู้จักทတ်ตัวตัวเองออกและนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในการเรียนรู้กับชุมชน สร้างองค์ความรู้ร่วมกับชุมชน ได้ผลงานวิจัยที่ฝากฝังไว้กับชุมชน เมื่อนักวิจัยได้ออกจากพื้นที่วิจัยแล้ว นักวิจัยก็ได้องค์ความรู้เพิ่มเติม ซึ่งสามารถนำมาเขียนเป็นผลงานวิจัยได้

2. การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา

จากการลงพื้นที่ศึกษาทั้ง 4 พื้นที่ พบว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นอกจากเป็นระเบียบวิธีวิจัย เพื่อตอบคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้ว การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทำให้เข้าใจถึงอัตลักษณ์ของชุมชนโดยชุมชนบอกว่าตัวตนเป็นอย่างไรเพื่อลอคคิตจากการตีความของนักวิจัย

นอกจากนี้ยังช่วยลดความผิดพลาดทางภาษาและความแตกต่างทางวัฒนธรรม กฎเกณฑ์ของชุมชน โดยเงื่อนไขสำคัญ นักวิจัยจะต้องตระหนักเสมอว่า “นักวิจัยคือผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไม่ใช่ผู้กระทำให้แทน หรือกระทำให้ชุมชน” ซึ่งชุมชนจะได้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ส่วนนักวิจัยก็จะได้รับความรู้และประสบการณ์

3. การออกแบบวิธีดำเนินการวิจัยเพื่อให้ดำรงไว้ซึ่งความเป็นแก่นแท้ทางวัฒนธรรม

ระเบียบวิธีวิจัยถูกออกแบบมาเพื่อให้เกิดการตรวจสอบข้อมูลตลอดเวลาด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation technique) ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การสืบค้นข้อมูลทุติยภูมิ การสังเกต การสำรวจ การสัมภาษณ์ และการสนทนาเชิงลึก ซึ่งผู้วิจัยถูกแบ่งออกเป็นสามกลุ่ม โดยในหนึ่งกลุ่มประกอบด้วย นักวิจัยทางการท่องเที่ยว นักออกแบบ ศิลปิน และผู้วิพากษ์งานศิลปะ

ในการสำรวจนิเวศวัฒนธรรมและบริบททางวัฒนธรรมของพื้นที่วิจัย ทุกๆขั้นตอนของการวิจัยมีการวิเคราะห์ ประเมินผล และตรวจสอบผลการศึกษายู่ตลอดเวลา ทำให้ผลการวิจัยมีความถูกต้องเที่ยงตรงขึ้น และกลุ่มผู้วิจัยมีความเข้าใจตรงกันในข้อมูลอย่างต่อเนื่อง และสามารถปรับปรุงแก้ปัญหาได้ทันต่อที่ขณะอยู่ในพื้นที่วิจัย

การปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้กลุ่มคนที่ยังผลิตผ้าพื้นถิ่นเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน และ/หรือ เลี้ยงชีพ กลุ่มคนในชุมชน กลุ่มคนที่เป็นเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว กลุ่มนักออกแบบ ศิลปิน และผู้วิพากษ์งานศิลปะ และกลุ่มนักวิจัย มาปฏิบัติการร่วมกัน ช่วยให้การออกแบบผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีการพัฒนา ในขณะที่ยังรักษาความเป็นแก่นแท้ทางวัฒนธรรมไว้ได้

4. การสร้างผลการวิจัยที่ยึดถือผลประโยชน์ของชุมชนเป็นที่ตั้ง

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอนจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการสร้างสรรค์ คือ ไม่บ่อนทำลาย สร้างปัญหา หรือส่งผลกระทบต่อชุมชน เช่น ความเหมาะสมในการจัดการกับความขัดแย้งซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในชุมชน ผู้วิจัยจะต้องเข้าใจปัญหา สาเหตุของความขัดแย้ง และไม่สร้างปัญหาเพิ่มเติม ผู้วิจัยจะต้องมีท่าทีในการประณีตประนอม สร้างผลประโยชน์ให้กับทุกฝ่าย และที่สำคัญ ผู้วิจัยไม่ควรนำความสำเร็จของการวิจัยซึ่งขัดแย้งกับความต้องการของชุมชนมาเป็นที่ตั้ง หากแต่นำความสำเร็จของการวิจัยมาอภิปรายก็เป็นการสร้างความรู้เพิ่มเติมโดยไม่ทำลายชุมชน

5. การใช้กิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเชื่อมั่นและไว้วางใจระหว่างกลุ่มคนต่างๆที่ปฏิบัติการร่วมกัน

กิจกรรมบางอย่างอาจถูกปรับใช้เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจระหว่างกลุ่มคนต่างๆที่ปฏิบัติการร่วมกัน เช่น การทำอาหารร่วมกัน การรับประทานอาหารร่วมกัน การรับฟังสิ่งที่ชุมชนต้องการ

บอกเล่า การประชุมกลุ่มเพื่อระดมความคิดของผู้ให้ข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย รวมทั้งสามารถเข้าร่วมและออกจากกิจกรรมได้ตลอดเวลา

ประสบการณ์และองค์ความรู้ในการบูรณาการผ้าพื้นถิ่นกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

6. ผ้าพื้นถิ่นเป็นภาพตัวแทนของมรดกทางวัฒนธรรมชนิดไร้รูปลักษณะ

ผ้าพื้นถิ่นนอกจากมีประโยชน์ในการใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มซึ่งเป็นปัจจัยสี่ของมนุษย์แล้ว ยังเป็นหลักฐานเพื่อให้ศึกษาภูมิปัญญา เรื่องราว ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ ความรู้ อัตลักษณ์ คุณค่า ขนบธรรมเนียม ระเบียบประเพณี พฤติกรรม กิจกรรม และวิถีชีวิตของชุมชนผู้เป็นเจ้าของผ้าพื้นถิ่นเหล่านั้น ยังมีนัยแฝงอื่นๆ ซึ่งสามารถทำให้เข้าใจถึงความหมายของวัฒนธรรมได้ นัยแฝงเหล่านี้ ถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการผลิต ตั้งแต่วัตถุดิบ วิธีการย้อม การบวนการทอ และการนำไปใช้ประโยชน์ อีกด้วย

ในการปรับใช้ผ้าพื้นถิ่นนี้จะต้องเข้าใจความหมายแฝงเหล่านี้ด้วย การเข้าใจความหมายแฝงเหล่านี้ อาจได้มาจากการมีประสบการณ์แบบร่วมลงมือกระทำ (active participation) กับคนในท้องถิ่น ผ่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

7. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เครื่องมือผลงานประโยชน์ของการพัฒนาและการอนุรักษ์ผ้าพื้นถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการนำต้นทุนของท้องถิ่นมาปรับใช้ด้วยการต่อยอด เพื่อสร้างมูลค่าและคุณค่าเพิ่ม ให้กับประวัติศาสตร์ ศิลปะวัฒนธรรม วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ชุมชน ด้วยการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่าง ชุมชนและนักท่องเที่ยวโดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม การมีปฏิสัมพันธ์ การสร้างความผูกพัน ระหว่างคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว จนเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อพื้นที่ท่องเที่ยว จดจำ และประทับใจ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่น แต่ในขณะเดียวกัน ยังใช้เป็นการอนุรักษ์ต้นทุนของท้องถิ่น ซึ่งในกรณีการศึกษาวิจัยนี้คือ ผ้าพื้นถิ่น หากแต่สัดส่วนของการอนุรักษ์และการพัฒนานั้น ขึ้นอยู่กับความต้องการของคนในชุมชน ร่วมกับบริบทของพื้นที่ ศักยภาพของต้นทุน ความพร้อมด้านเทคโนโลยี กรอบของกฎหมาย สถานการณ์ทางการเมือง คุณภาพนักท่องเที่ยว และความสามารถในการจัดการผลประโยชน์ เป็นสำคัญ

8. ผ้าพื้นถิ่นเครื่องมือของการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

ผ้าพื้นถิ่นสามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ผ่านการตีความของสัญลักษณ์ต่างๆถูกฝังไว้ตลอดกระบวนการผลิตผ้าพื้นถิ่นนั้น ซึ่งสามารถบอกเรื่องราว ประวัติความเป็นมา รากเง้าทางวัฒนธรรม ความเป็นตัวตนของท้องถิ่น ทำให้ชุมชนมีโอกาสในการนำเสนอ อัตลักษณ์ของชุมชนบนเวทีโลกผ่านการท่องเที่ยวได้

9. เครือข่ายชุมชนผ้าพื้นถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ผ้าพื้นถิ่นของแต่ละชุมชน มีความเหมือนและความแตกต่างในเวลาเดียวกัน การพัฒนาเครือข่ายของชุมชนเหล่านี้ จะเพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยวได้มากกว่าการแข่งขันระหว่างชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สามารถนำเสนอประสบการณ์ของความเหมือนและความต่าง และส่งเสริมความเข้าใจของนักท่องเที่ยวบนพื้นฐานของความหลากหลายทางวัฒนธรรมเหล่านี้ ให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

10. “ทุนมนุษย์” กุญแจสำคัญของการบูรณาการผ้าพื้นถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

มนุษย์คือผู้ให้ความหมายและคุณค่าของผ้าพื้นถิ่น ผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม กอปรกับการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมของมนุษย์เท่านั้น ทุนมนุษย์จึงมีความสำคัญในการบูรณาการผ้าพื้นถิ่นกับการท่องเที่ยว ดังนั้นความสำเร็จของการพัฒนา การปรับใช้ผ้าพื้นถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จึงต้องมีการพัฒนาทุนมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้เข้าใจถึงสถานการณ์ปัจจุบัน แนวโน้มในอนาคต โอกาสและทางเลือกต่างๆ รวมทั้งผลกระทบด้านลบซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ เพื่อให้ทุนมนุษย์เหล่านี้สามารถนำมาซึ่งการตัดสินใจร่วมกันได้อย่างถูกต้อง และคงไว้ซึ่งผลประโยชน์ของอนุชนรุ่นหลังรุ่นต่อไป